

kan på samme vis korrekt påpege, at der i skandinaviske love findes kontinuitet fra ældre tider. Men alligevel forbliver det et voveligt foretagende, at Müller-Boysen strukturerer sin problemstilling vedrørende den tidlige middelalder og herefter går til de senere kilder, som tematiseres efter spørgsmålene. Afhandlingen havde bestemt gjort bedre i at fastlægge, hvad der kan siges om den samtid, som kilderne er en del af og først herefter bevæge sig baglæns i tid.

Den principielle kritik skal ikke skygge over, at afhandlingen indeholder meget værdifulde analyser og er en fremragende stofsamling. Virkelig interessant er modstillingen af typer som den engelske helgen St. Godric og islændingen Odd Ofeigsson, hvis købmandskarrierer viser iøjnefaldende ligheder. Det betones, at den ældre nordiske handel ikke var herrernes og kongernes domæne, men stod åben for mange – en pointe, der kan være nyttig i en tid, hvor historieforskningen gerne fremstiller handelen som stormandsdomineret. På samme måde er det fint at få understreget, at ikke kun luksusvarer, men også dagligvarer som kød, tørret fisk og træ formentlig spillede en betydelig rolle i handelen. Svagere bliver fremstillingen, da den når til købmændenes værn og beskyttelse. Der er imidlertid også her værdifulde analyser, f.eks. fastslåelsen af, at handelsfællesskabet (*felag*) ikke som antaget har sine rødder i roskibenes dage, men må anses for en naturlig følge af købmændenes dobbeltfunktion som sømænd og befragtere. Der er næppe heller tvivl om, at forfatterens argumentation for, at en fællesnordisk søhandelsret aldrig har eksisteret, er holdbar. Fælles var ikke retten, men søfartens problemer og vilkår. Men grundlæggende må man konkludere, at problemet med retrospektionen fra højmiddelalder til tidlig middelalder behøver yderligere overvejelse.

Bjørn Poulsen

JUDITH JESCH: *Women in the Viking Age*. Boydell & Brewer Ltd. Woodbridge, Suffolk 1991. 239 sider. 33 illustrationer. Pris £ 19.95/\$ 39,00.

Denne bog er det første samlede forsøg på at skaffe overblik over, hvad vi på nuværende tidspunkt kan få at vide om nordiske kvinders liv og virke gennem vikingetiden o. 800-1100. Forfatteren er filolog fra universitetet i Nottingham og har – uden at forsømme sit grundlag – lagt et stort arbejde i at sætte sig ind i alle de enkeltdiscipliner, en tværfaglig forskning i vikingetiden må udgøre. Man kan som historiker kun glæde sig over hendes kildekritik og sunde sans. Bogen er disponeret efter kildetyper og lægger ud med arkæologien, det eneste område, hvorfra vor viden kan forøges med nye data. Allerede her viser Judith Jesch en forbilledlig forsigtighed (et kapitel hedder karakteristisk: »How to identify the grave of a woman«). Siden følger kapitler om kvinder i runeindskrifter, om kvinder som kolonister bag stednavnematerialets mænd, om kvinder i udenlandske beretninger, om kvinders forbindelse med bildende kunst, om gudinder og heltineskikkelser i eddadigtene og om kvinder i skjaldedigtningen, herunder om de få kvindelige skjalde. Judith Jesch søger overalt det sikre minimum af kundskab og bevarer hele tiden en spørgende holdning (som når hun spørger, om de kvinder, der omtales i arabiske beretninger, overhovedet er nordiske?). Hun søger de få, men solide tegn på nordiske kvinders tilstedeværelse i det fremmede,

blandt Islands kolonister eller blandt begravede østeuropæiske købmandshustruer. På en fast og bred baggrund af vikingetidige kilder tager Judith Jesch også spørgsmålet op om vikingekvindernes litterære eftermæle, om skjoldmøerne hos Saxo og om andre kvindelige skikkelser i mytologiske skrifter fra det trettende århundredes Island. Endelig behandler hun ættesagaernes stolte kvinder, hvis litterære funktion er at ægge deres – næsten fredelige – mænd til hævn og fejde. Her ser hun sagaernes protest mod fejdeinstitutionen som noget karakteristisk for det trettende århundredes kristne åndsliv og »Hetzerinnernes« plads heri som udtryk for middelalderligt kvindehad. Forfatteren afholder sig bevidst fra at hævde, at vikingesamfundets kvinder fungerede på samme måde. (Anmelderen føler trang til at være mindre forsigtig: Den vikingetidige fyrstedigtning få kvinder optræder netop som krigermoralens ultimative dommere. Et samfund, der anså det for en stor skam for en mand at få ry for feighed blandt mænd, men en langt større skændsel at få et sådant rygte blandt kvinder, må have givet krigerens mødre, koner og kærester en løftestang i hænde. Sagaerne sætter spørgsmål ved den ethos, som fyrstedigtningen tager for givet – men har kvinderne forandret sig lige så hurtigt som de mandlige forfattere?).

Ved omhyggeligt at gennemgå alle kilder til vikingetidens samfund og ved altid at stille vågne og kritiske spørgsmål har Judith Jesch ikke blot givet en god indledning til forskning i de nordiske kvinders historie, men tillige en fremragende indføring i vikingetidens *almindelige* historie (hvilket som bekendt betyder »alle mænds« historie). – Og så er bogen spændende skrevet og smukt illustreret.

Rikke Malmros

UFFE HARTVIG LARSEN: Vikingernes religion og livsanskuelse, København, Akademisk Forlag 1989, 254 sider. 54 illustrationer, 168,00 kr. inkl. moms.

Med bogen *Vikingernes religion og livsanskuelse* er det forfatterens hensigt at give en grundig introduktion til nordisk religion og livsanskuelse i vikingetiden. Bogen er bl.a. beregnet på undervisning i religion i gymnasiet og HF.

Efter en ultrakort gennemgang af vikingetidens historie giver forfatteren en kort indføring i forskellige religionsvidenskabelige begreber, som er hentet fra analysen af såkaldte primitive religioner. Vikingetidens religion henregnes af forfatteren til primitive religioner med henvisning til vikingesamfundets slægtsfællesskab og naturopfattelse, som har mange træk til fælles med nutidige primitive og stammereligioner.

Læsere bliver introduceret til de vigtigste personer og begivenheder i den nordiske mytologi gennem et fyldigt uddrag af Snorres »Gylfaginning« (Kong Gylfes øjenforblindelse). Efterfølgende redegør forfatteren i en række korte tematiske afsnit for forskellige sider af den nordiske mytologi: Slægt og ære, skæbnetro, jegsjæl og frisjæl, kult, magi og døden. Mest interessant er forfatterens påpegning af modsætningen mellem skæbnetroen, hvor det enkelte menneskes skæbne afgøres ved fødslen gennem nornernes tildeling af lange eller korte livstråde til det enkelte menneske, og opfattelsen af, at det enkelte menneske